

ΜΑΘΗΜΑ XIII(13) ΠΩΣ Η ΓΝΩΣΗ ΝΙΚΗΣΕ ΤΗ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ
ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ<<Τη νύχτα της 21ης / 22ης Ιουνίου του 168 π.Χ. πριν από **τη μάχη της Πύδνας** – όπου ο **Αιμίλιος Παύλος** νίκησε το βασιλιά της Μακεδονίας **Περσέα** (βλ. μάθ.ΧII/e-class) – έγινε έκλειψη της σελήνης που τρομοκράτησε τους Ρωμαίους στρατιώτες. Ο αστρονόμος **Σουλπίκιος Γάλλος**, που ήταν ύπαρχος του Αιμιλίου Παύλου – ή, σύμφωνα με άλλες πηγές, χιλιάρχος– τους έκανε ένα πρόχειρο μάθημα αστρονομίας, με αποτέλεσμα να ξαναβρούν το χαμένο ηθικό τους και να κερδίσουν τη μάχη. Η παρατήρηση του **Κικέρωνα** (σχετικά με αυτό το περιστατικό) ότι ο Γάλλος «κατόρθωσε να απαλλάξει από τη δεισιδαιμονία(religio) τους άξεστους χωριάτες» έχει ιδιαίτερη σημασία. Από τη μια πλευρά, επαναλαμβάνει την ελληνική όσο και ρωμαϊκή αντίληψη ότι ο άνθρωπος καταδυναστεύεται από την άγνοιά του. Από την άλλη, επιβεβαιώνει – πιο πολύ ίσως για τη Ρώμη από ό,τι για την Ελλάδα – τη μονοπώληση της γνώσης από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Ο Σουλπίκιος Γάλλος – ένας «πολύ μορφωμένος άνθρωπος», όπως μας πληροφορεί ο Κικέρωνας– καταγόταν από αριστοκρατική γενιά και την επόμενη χρονιά ελεξέγη ύπατος.

Sulpicius Gallus legātus Luci Aemili Pauli erat,
qui bellum adversus Persen regem gerēbat.

Serēnā nocte subito luna defecerat*;

ob repentīnum monstrum terror animos militum invaserat* et
exercitus* fiduciam amiserat*.

Tum Sulpicius Gallus de caeli ratiōne et de stellārum lunaeque
statu* ac motibus* disputāvit

eōque modo exercitum* alacrem in pugnam misit.

Sic liberāles artes Galli aditum* ad illustrem illam Pauliānam
victoriam dedērunt.

Quia ille metum* exercitus* Rōmāni vicerat*,
imperātor adversarios vincere potuit!

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Σουλπίκιος Γάλλος ήταν ύπαρχος του Λευκίου Αιμιλίου Παύλου που πολεμούσε εναντίον του βασιλιά Περσέα. Μια ξάστερη νύχτα έγινε ξαφνικά έκλειψη της σελήνης· τρόμος έπιασε τις ψυχές των στρατιωτών από (αυτό) το ξαφνικό φοβερό θέαμα και ο στρατός έχασε το ηθικό του . Τότε ο Σουλπίκιος Γάλλος πραγματεύτηκε (σε ομιλία του) τη φύση του ουρανού και τη στάση και τις κινήσεις των άστρων και της σελήνης και με αυτό τον τρόπο έστειλε το στρατό στη μάχη με αναπτερωμένο ηθικό . Έτσι τα «ελευθέρια μαθήματα» του Γάλλου άνοιξαν το δρόμο για τη λαμπρή εκείνη νίκη του Αιμιλίου Παύλου. Επειδή αυτός κατανίκησε το φόβο του ρωμαϊκού στρατού, ο στρατηγός μπόρεσε να νικήσει τους εχθρούς.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Sulpicius, ii- i = Σουλπίκιος <<αρσ.β'κλ.

Gallus, i = Γάλλος <<αρσ.β'κλ.

legātus-i=ύπαρχος <<αρσ.β'κλ.

{{Lucius, ii- i = Λεύκιος << αρσ.β'κλ. << praenomen

Aemilius, ii- i = Αιμίλιος << αρσ.β'κλ.<< nomen

Paulus, i = Παύλος << αρσ.β'κλ. <<<< cognomen <<<TRIA NOMINA}}}

sum, fui, - , esse =είμαι

{{qui-quae -quod <<αναφ. αντ.=ο οποίος -η οποία- το οποίο ,που <
< & 60 ΛΑΤ.ΓΡΑΜΜ.}}

bellum, i = πόλεμος <<ουδ. β'κλ.

adversus <<πρόθ. + αιτ. =εναντίον(1)<<< adversus Persen(2) =
cum Perse

{{Perses, ae = Περσέας <<αρσ. Α'κλ. << Κύριο όνομα }}

	ΕΝΙΚΟΣ
ΟΝΟΜΑΣΤ.	Perses
ΓΕΝΙΚΗ	Persae
ΔΟΤΙΚΗ	Persae
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	Persen - Persam
ΚΛΗΤΙΚΗ	Perse - Persa
ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ	Perse - Persa

rex, gis = βασιλιάς <<αρσ. γ'κλ.

gero - gessi - gestum - gerere ,3= διεξάγω

{{serēnus -a -um= ξάστερος, καθαρός(3) << επίθ. β'κλ.<<τέλεια έννοια
<<χωρίς παραθετικά}}

{nox, noctis = νύχτα <<θηλ. γ'κλ. <<ΓΕΝ. ΠΛΗΘ.<< noctium}

subito =ξαφνικά <<επίρρημα

lūna -ae = σελήνη(4)<<θηλ . άκλ.<<μόνο Ενικός αρ.

{{deficio, -fēci, -fectum, -ficere, 3* (de + facio) =χάνομαι, παθαίνω
έκλειψη (βλ. το μάθ. XIV)}}}

{{ob =εξαιτίας <<πρόθ. + αιτ. <<<εξωτερικό αναγκαστικό αίτιο
<<<<<<<< ob repentinum monstrum}}}

{{repentīnus -a -um =ξαφνικός <<επίθ. Β'κλ. << χωρίς παραθετικά}}

monstrum -i =θέαμα παράξενο και φοβερό << ουδ. β'κλ.

terror -ōris = τρόμος(5) << αρσ. γ'κλ.

**animus, i = ψυχή <<αρσ. β'κλ.
miles, -itis = στρατιώτης<<αρσ. γ'κλ.**

**invādo, -vāsi, -vāsum*, -vadēre, 3 << in + vado= εισχωρώ,
καταλαμβάνω , πιάνω**

exercitus -us <<αρσ. δ'κλ. =στρατός

fiducia -ae= εμπιστοσύνη, αυτοπεποίθηση, ηθικό(6)<< θηλ. α'κλ.

{{amitto, -mīsi, -missum, -mittēre, 3 <<a, ab + mitto=χάνω}}

**{{caelum, -i <<ουδ. β'κλ. <<ετερογενές <<στον πληθ. <<αρσ. caeli=
ουρανός}}**

ratio -ōnis =φύση, λογική(7) <<θηλ. γ'κλ.

**{{stella, -ae =αστέρι<<θηλ . α'κλ.<< de +AΦ=για, σχετικά με
<<αναφορά << de ratione et de statu ac motibus}}**

status -us <<αρσ. δ'κλ. =στάση

ac = atque <<σύνδ.=και

motus -us <<αρσ.δ'κλ. = κίνηση(8)

**disputo, -avi, -atum, -are, 1 = μιλώ για<<dis + puto=πραγματεύομαι,
μιλώ για <<+ de και αφ.**

**{{is, ea, id =αυτός, αυτή, αυτό (σχετική με το γ' πρόσωπο) <<Δεικτική
(από γραμμ.άποψη)- Οριστική /Επαναληπτική αντωνυμία << 59,1
GRAM. ΛΑΤ.}}**

modus, i = τρόπος <<αρσ. β'κλ.

{{alacer -cris -cre =πρόθυμος, με αναπτρωμένο ηθικό<<επίθ. γ'κλ.}}

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
alacer -cris -cre	Alacrior Alacrior alacrius	-----
alacriter	alacrius	-----

rugna -ae =μάχη(10)<< θηλ. α'κλ.

mitto, misi, missum,- ěre, 3 = στέλνω(11)

{{liberālis -is -e= που ταιριάζει σε ελεύθερο άνθρωπο(12) <<επίθ. γ'κλ.

ars, artis =τέχνη <<θηλ γ'κλ. << GEN. ΠΛΗΘ. <<artium

**artes liberāles= ελευθέρια τέχνες (μαθήματα), όπως λογοτεχνία,
μουσική, γεωμετρία, κτλ.}}**

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
liberālis -is -e	Liberālior-ior-ius	Liberālissimus-a-um
liberaliter	liberalius	liberalissime

aditus -us <<αρσ. δ'κλ. =προσέγγιση(13) <<aditum do= ανοίγω το δρόμο για (ad Pauliānam victoriam)

{{illustrius -is -e= λαμπρός, ένδοξος(14)<<επίθ. Γ'κλ.

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
illustrius -is -e	Illustrior-ior-ius	Illustrissimus-a-um
illustriter	illustrius	Illustrissime}}

{{ille, illa, illud. =εκείνος<<σχετική με το γ' πρόσωπο<<Δεικτική αντωνυμία<<58,3ΓΡΑΜ.ΛΑΤ.}}

**{{Pauliānus -a -um =του Παύλου<<επίθ. β'κλ. <<χωρίς παραθ.<< victoria Pauliāna=η νίκη του Αιμίλιου Παύλου
victoria, ae = νίκη<<θηλ. α'κλ.}}**
do – dedi – datum – dare ,1 =δίνω
quia <<σύνδ. αιτ.= επειδή
metus -us <<αρσ. Δ'κλ. =φόβος

{{Romanus-a-um= ο ρωμαϊκός <<επίθ. Β'κλ. <<χωρίς παραθ.}}

vinco, vici, victum, vincere, 3 =κατα)νικώ(15)

imperātor –ōris=στρατηγός<<αρσ. γ'κλ.

adversarius –ii (i)= αντίπαλος, εχθρός(17)<<αρσ. β'κλ.

{{possum, potui, -, posse = μπορώ <<ΑΝΩΜΑΛΟ ΡΗΜΑ:

ΘΕΜΑ:<pot

1)το t πριν από φωνήεν <μένει<< pot+ e

2)πριν από s γίνεται s <<<< pos + s

3) πριν από f διώχνει το f

ΕΞΑΙΡΕΣΗ: ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ:posse/ΜΕΤΟΧΗ:potens

//Δεν έχει Προστακτική <ΛΑΤ.ΓΡΑΜ. & 91}}

ΛΑΤΙΝΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

- **status quo** (κατά λέξη: η κατάσταση στην οποία...) η ισχύουσα κατάσταση
 - **Veni, vidi, vici:** ήλθα, είδα, νίκησα<< Επώθηκε από τον Ιούλιο Καίσαρα στη Σύγκλητο για να προβάλλει τη σαρωτική και ταχύτατη νίκη του στη Ζέλα (47 π.Χ.) εναντίον του βασιλιά του Πόντου Φαρνάκη Β'. Η φράση αυτή χρησιμοποιείται σήμερα για να δηλωθεί μια κεραυνοβόλα και εκπληκτικά αποτελεσματική δράση και ενέργεια.

- **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ:** Να συνδέσετε τις παρακάτω λέξεις με τις αντίστοιχες του κειμένου ετυμολογικά:

1. πρβ. το επίθ. *adversus*
2. αρχ. Πέρσην
3. *serēno* = γαληνεύω· πρβ. σερενάτα << ιτ.
4. κυρ. «φωτεινή»· < **leuk-sna*· πρβ. λευκ-ός, λύχ-νος
5. τρέω (τρέμω από τον φόβο μου)
6. πείθω
7. πρβ. ρασιοναλισμός (ορθολογισμός) << γαλλ.
8. < *moveo*· πρβ. μοτέρ, μοτο-σικλέτα << γαλλ.
- 9 πρβ. Αλέγρος(εύθυμος, ζωηρός) << ιτ.
10. *rugnus* = πυγμή· μπουνιά << βεν.
- 11> μισεύω, μισεμός
12. < *liber*
13. < *adeo*(πλησιάζω)
14. *in-lustris*· πρβ. *luna*· λούστρο << ιτ.
15. *victoria*
16. < *impero*(διατάζω)· *imperium*
17. < *adverse*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1. Να συμπληρωθούν τα κενά με τη σωστή κατάληξη του ουσιαστικού.**

Marcella dom- vēnit et nunc dom-est.

Liberāles artes exercit- Rōmāno victoriam dedērunt.

Gallus apud exercit- Pauli erat.

Gallus de re- mirabilibus disputāvit.

- 2. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό τύπο της λέξης που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση:**

Simul luna, terror animos militum invāsīt (deficio).

Propter Romani vicerunt (liberales artes).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα τρία ονόματα του Ρωμαίου πολίτη

3. Το κύριο όνομα Lucius Aemilius Paulus (Paullus) αποτελείται από το Lucius (praenōmen), Aemilius (nomen) και Paulus (cognōmen). Τα tria nomina διέκριναν το Ρωμαίο πολίτη. Στους ιστορικούς χρόνους τα praenomina της αριστοκρατίας ήταν ελάχιστα σε αριθμό και κανονικά εμφανίζονταν συντομογραφημένα (εκτός αν απαντούσαν μόνα τους): L(ucius), Cn(aeus), C(aius), M(arcus), P(ublius), Q(uintus), S(extus), Ti(berius), T(itus). Το nomen έδειχνε τη γενιά (gens) και ήταν το πρώτο σε σπουδαιότητα (βλ. το μάθ. XXII· Decii, Curii, Fabricii, Scipiōnes είναι nomina gentilia). Το cognōmen ήταν αρχικά παρατσούκλι: Luscius = μονόφθαλμος (μάθ. XXII), Mus = ποντίκι (μάθ. XXII), Collatinus = από την Κολλατία (μάθ. IX) κτλ. Το cognōmen ήταν πολύ εύχρηστο στα χρόνια της δημοκρατίας, γιατί έτσι ξεχώριζαν τα μέλη των gentes (πρβ. Caesar, μάθ. VII· Cato, μάθ. XXV κτλ.). Ορισμένοι αριστοκράτες είχαν και δεύτερο cognōmen: π.χ. P. Cornēlius Scipio Africānus (cognomen ex virtūte, για τη νίκη του στην Αφρική κατά του Αννίβα· μάθ. XXII)· P. Cornēlius Scipio Aemiliānus Africānus (από υιοθεσία: ήταν γιος του L. Aemilius Paulus και υιοθετήθηκε από τον P. Cornēlius Scipio Africānus· μάθ. XXII). Οι γυναίκες διατηρούσαν κανονικά το nomen του πατέρα τους και δεν είχαν praenōmen (όπως δεν είχαν και οι δούλοι): π.χ. Iulia, η κόρη του Αυγούστου (gens Iulia, μάθ. XLVII· Porcia, η κόρη του Κάτωνα του νεότερου (gens Porcia), μάθ. XLIX. Στους αυτοκρατορικούς χρόνους το σύστημα των tria nomina υπέστη πολλές αλλαγές.